

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำนครชัยศรี

สวัสดี เชิดฉิม* สมกมล ภัทรกิจโสภณ และ ศรินภา ขาวผ่องอำไพ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ นครปฐม
*corresponding author e-mail: sawad.c@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) สำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 2) ศึกษารูปแบบการจัดการ 3) เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) ผู้อาวุโสในท้องถิ่น 20 คน 2) เจ้าของกิจการร้านค้า 15 คน 3) ผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน 85 คน ผลการวิจัยพบว่าแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์มีหลายแหล่งที่มีศักยภาพในการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในบริบทด้านพื้นที่และชุมชน ด้านวัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์ และด้านการบริหารจัดการของท้องถิ่น รูปแบบการท่องเที่ยวสำหรับ 1 วันไปยังสถานที่ต่าง ๆ มีเส้นทางยาวที่สามารถนั่งได้ลำละ 4-6 คน คิดค่าบริการเหมาลำ 350 บาท และค่าชม คนละ 70 บาท การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มี 3 แบบ คือ 1) แบบท่องเที่ยว 1 วันโดยล่องเรือชมจุดต่างๆ 7 จุด ใช้เวลาชมประมาณ 3.5 ชม. ค่าใช้จ่ายคนละ 140 บาท 2) แบบท่องเที่ยวพักค้างแรม โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ และพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ริมคลองมหาสวัสดิ์ ค่าใช้จ่ายคนละ 640 บาท 3) แบบท่องเที่ยวทางจักรยาน โดยปั่นจักรยานชมจุดต่างๆ สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ใช้เวลาเที่ยวชม 1 วัน ค่าใช้จ่ายคนละ 70 บาท

คำสำคัญ : พัฒนารูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ลุ่มน้ำนครชัยศรี

Development of cultural tourism in the Nakhon Chai Si river basin

Sawad Cheudchim*, Somkamon Pattarakitsophon and Sirinapa Khaopongampai
Research and Development Institute, University of Technology Rattanakosin,
Nakhon Pathom

*corresponding author e-mail: sawad.c@rmutr.ac.th

Abstract

The aims of this research were: 1) to explore the potential places for tourism, 2) to study the form of management, and 3) to present the ways for development and management. We used the method of semi-structural interviews. The sample groups were: 1) 20 elderly locals, 2) 15 business owners, 3) 85 informants outside the community. The results showed that along Mahasawat canal, there are several potential places for cultural tourism in the context of areas and community, culture,

history, and local management. For one-day trip to several places, there are public boats each of which can accommodate 4-6 people costing 350 Baht and an entrance fee of 70 Baht per person. There are 3 choices for cultural tourism: 1) an one-day trip by boat visiting 7 places in 3.5 hours at a cost of 140 Baht per person; 2) an overnight trip visiting various places by boat and stay overnight at a home-stay along Mahasawat canal at a cost of 640 Baht per person; 3) a bike ride to various places along Mahasawat canal in one day at a cost of 70 Baht per person.

keywords: development, cultural tourism, Nakorn Chaisri river basin

บทนำ

ประเทศไทยเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (วิสุทธิ์, 2555) จนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก นโยบายการวิจัยที่สำคัญประการหนึ่งของประเทศ คือ สร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้เข้าสู่ประเทศ ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยค้นหาพื้นที่ที่มีศักยภาพและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยกระจายนักท่องเที่ยวไปยังภูมิภาค ส่งเสริมสินค้าของชุมชน กระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น

รัฐบาลไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยว และได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 โดยประกาศให้ปีนี้เป็นปี visit Thailand year ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวของไทยได้รับความสนใจจากประชาชนมากขึ้น การท่องเที่ยวจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโต และการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างมาก ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้กลายเป็นธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับเจ้าของพื้นที่ จนกลายเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ ในรอบหลายปีที่ผ่านมาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยสามารถเสริมสร้างรายได้ซึ่งเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้จากภาครัฐได้มีการกำหนดนโยบายส่งเสริมโดยการเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งแก้ปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยตั้งเป้าหมายการท่องเที่ยวให้ประเทศเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย (tourism capital of asia) ซึ่งตั้งเป้าไว้ว่าในปี พ.ศ. 2551 จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยจำนวน 20 ล้านคน และสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศ 700,000 ล้านบาท เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว อันเป็นการปฏิรูปอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยมุ่งสู่ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ มุ่งเพิ่มรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศและกระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจภายในประเทศ (ปาจริย์, 2549) องค์การท่องเที่ยวโลกได้พยากรณ์อัตราการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทั่วโลกจะมีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2563 จะมีอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวเฉลี่ยร้อยละ 6.5 ต่อปี การที่ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตดังกล่าวเพราะมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่มากมาย เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้นมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายตามสภาพของภูมิประเทศ ซึ่งมี

ทั้งป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ที่เหมาะแก่การท่องเที่ยวผจญภัย หรือ ทะเลภาคใต้ที่มีความสวยงามไม่แพ้ต่างประเทศ ชาวต่างชาติจึงนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมถึงการอนุรักษ์ประเพณีต่างๆ ของแต่ละท้องถิ่น การรักษาวินัยชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และวัฒนธรรมด้านอาหาร เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมากสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าประเทศไทย มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวนั้น ควรดำเนินไปอย่างระมัดระวัง เนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวนั้นอาจนำมาทั้งคุณและโทษ มีส่วนก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่นกัน ผลดีทางเศรษฐกิจและสังคม คือ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการปรับปรุงบริการสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวก กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเกิดความเข้าใจที่ดีระหว่างคนท้องถิ่น เป็นต้น ส่วนผลเสีย คือ ค่าครองชีพสูงขึ้น ปัญหาอาชญากรรม มีสิ่งที่ไม่ดีเข้ามา เช่น ยาเสพติด โสเภณี การพนัน การบริการสาธารณะไม่เพียงพอ ความสัมพันธ์ในครอบครัวเสื่อมลง รบกวนความสงบสุขของชุมชน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับผู้ประกอบการต่างถิ่น ความไม่เสมอภาคในการพัฒนาเฉพาะท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิตอย่างรวดเร็ว ค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เช่น เลียนแบบการอุปโภคบริโภคที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น และการทำลายสภาพแวดล้อม (สุจารี, 2541) นอกจากนี้ยังเกิดความไม่เท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากร และการกระจายรายได้เนื่องจากมีการกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ รวมถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ได้ทำลายสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์จนกลายเป็นปัญหาสังคมในระดับชาติ (ธารทิพย์, 2552)

จากสาเหตุเหล่านี้จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น คือ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นแนวทางที่มีการบริหารจัดการโดยเน้นด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ที่จะนำไปสู่ความต่อเนื่องยั่งยืน (ชัยวุฒิ, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวของประชาคมโลกที่เน้นการพัฒนาแบบยั่งยืนมากขึ้น โดยกำหนดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ เช่น (ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (litho travel) และการท่องเที่ยวเชิงประเพณีและวัฒนธรรม (cultural and traditional tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่จำเป็นจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี

การท่องเที่ยวเชิงประเพณีและวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนท้องถิ่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจที่สำคัญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น

จังหวัดนครปฐม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย เช่น พระปฐมเจดีย์ พระราชวังสนามจันทร์ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง สวนสามพราน และพุทธมณฑล เป็นต้น สภาพของจังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขา มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำท่าจีน ซึ่งแยกออกเป็นคลองมากมาย ได้แก่ คลองบางเลน

คลองบางหลวง คลองโยง คลองจินดา คลองบางนกกระจกต คลองอ้อมใหญ่ คลองเจ็ดยี่สิบห้า คลองปฎิรูป 1 คลองตาหลี่ คลองตาเป้า และคลองมหาสวัสดิ์ เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐมหลายแห่งมีภูมิหลังประวัติศาสตร์อันน่าสนใจน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวตามลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี มีความน่าสนใจเป็นพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ แต่ที่น่าเป็นห่วง คือ ขาดการจัดการที่เหมาะสมในการนำเสนอการท่องเที่ยว อีกทั้งยังขาดการดูแลเอาใจใส่สิ่งแวดล้อมบริเวณลุ่มแม่น้ำ อันเป็นทรัพย์สินสมบัติที่มีค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันดีงาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพัฒนาารูปแบบการนำเสนอการท่องเที่ยวที่ชัดเจนมากขึ้น โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทัศนียภาพ ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม ของชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรีให้อยู่คู่บ้านคู่มืองต่อไป เพื่อสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ศึกษาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ และเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และทำการเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยวิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในความคิด มุมมองและทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพื้นที่ริมฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ริมฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ที่ไหลผ่านตำบลคลองโยง ตำบลมหาสวัสดิ์ และตำบลศาลายา และใช้เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มประชากรเพื่อศึกษา เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น 20 คน 2) เจ้าของกิจการร้านค้า 15 คน และ 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน 85 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 120 คน

เครื่องมือที่ใช้

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งได้ทำการศึกษา รวบรวมเอกสาร และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเครื่องมือ โดยมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: item objective congruence index) โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องแล้วนำผลตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน ด้วยการเขียนพรรณนา ผู้วิจัยได้เน้นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักในการวิเคราะห์ และนำข้อมูลมาเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีทางด้านการจัดการท่องเที่ยวและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ จากการศึกษาสภาพจริงโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์ จากกลุ่มผู้อาวุโสในท้องถิ่น เจ้าของกิจการ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนอกชุมชน มีประเด็น ดังนี้

1.1 จุดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยภาพรวมร้อยละ 80 มีความพร้อม

1.2 ด้านวัฒนธรรมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ยังไม่พบความโดดเด่นเชิงวัฒนธรรม ประเพณีที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวในทุกฤดูกาล แต่พบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชุมชนแบบดั้งเดิม คือยังมีวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพที่สืบทอดกันมา เช่น การทำนาบัว ทำนาข้าว ทำสวนผลไม้ ทำไร่นาสวนผสมผสาน ทำสวนกล้วยไม้ ปลูกผักเลี้ยงปลาเพื่อการดำรงชีวิต ถึงแม้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ที่สำคัญชุมชนยังมีความเป็นชุมชนเอื้ออาทร มีการลงแขกในการทำนา ทำสวน ซึ่งวิถีชีวิตแบบนี้สามารถนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับความเป็นชุมชนชนบทได้ และอีกมิติหนึ่งคนขับเรือพานักท่องเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ก็เป็นผู้ประกอบอาชีพดังกล่าว ซึ่งมีความถนัดและสามารถอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟังได้อย่างเป็นธรรมชาติ

1.3 การบริหารจัดการโดยภาพรวม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1) การต้อนรับนักท่องเที่ยวและจุดปล่อยเรือ มีผู้แทนของกลุ่มคอยให้บริการ และจัดคิวให้คนขับเรือ แต่การต้อนรับยังขาดการแนะนำและชี้แจงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเบื้องต้นของแต่ละจุด

2) ด้านความปลอดภัย มีการอบรมเรื่องความปลอดภัยในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ผู้ให้บริการยังขาดความเข้มงวดเรื่องความปลอดภัยในหลายๆด้าน เช่น วิธีการลงเรือนั่งเรือ ตลอดจนความปลอดภัยตลอดเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งยังไม่มีหน่วยให้ความช่วยเหลือตามเส้นทางเดินเรือ

3) การบริหารจัดการเรื่องผลตอบแทนการจัดการเรื่องรายรับรายจ่าย ยังไม่เป็นระบบ เป็นการอาศัยความเชื่อใจซึ่งกันและกัน และยังไม่มียุทธศาสตร์การตอบแทนที่ชัดเจน เช่น เจ้าหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวก็เป็นแม่บ้านซึ่งมาทำงานก็ต่อเมื่อนักท่องเที่ยว คนขับเรือก็เช่นกันจะมาให้บริการก็ต่อเมื่อนักท่องเที่ยว ยามว่างก็จะประกอบอาชีพปกติของตน เหตุการณ์อย่างนี้ทีมผู้วิจัยเห็นว่าเป็นมนต์เสน่ห์ของการท่องเที่ยวคลองมหาสวัสดิ์ที่บริหารจัดการโดยธรรมชาติไม่ทำให้วิถีชีวิตเดิมต้องสูญหายไป

2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

จากการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ยังชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตชุมชน แต่การจัดการการท่องเที่ยวนั้นยังไม่มีหลากหลายและแบบแผนที่ชัดเจน ทีมผู้วิจัยจึงวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งแบบดั้งเดิม และแบบที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

2.1 การจัดการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมมีจุดอ่อนและจุดแข็งดังนี้

1) จุดแข็ง: ยังมีความเป็นวิถีชีวิตชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส

2) จุดอ่อน: ยังขาดระบบการบริหารจัดการที่มีแบบแผนเป็นมาตรฐานและความหลากหลายของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว

2.2 การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ทีมผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีทั้งจุดอ่อนและจุดแข็ง ได้แก่

1) จุดแข็ง: การจัดการท่องเที่ยวมีระบบมากขึ้น กล่าวคือ มีการต้อนรับอย่างเป็นระบบและมีระบบการให้ความช่วยเหลือตลอดเส้นทาง

2) จุดอ่อน: อาจจะส่งผลให้มนต์เสน่ห์ของวิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

3. แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

ทีมผู้วิจัยร่วมกับชุมชนพัฒนารูปแบบการจัดการให้บริการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบ เพื่อนำเสนอให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบชนบทได้เลือกตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม คือ

3.1 ท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์แบบไป – กลับ โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรมทั้ง 7 จุด ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 3.5 ชั่วโมง ค่าใช้จ่ายคนละ 140 บาท

3.2 ท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ แบบพักค้างแรม โดยล่องเรือชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรม และพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ริมคลองมหาสวัสดิ์ ตื่นเช้าทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1 วัน 1 คืน ค่าใช้จ่ายคนละ 640 บาท

3.3 รูปแบบท่องเที่ยวล่องเรือชมสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ แบบการท่องเที่ยวโดยการปั่นจักรยานชมจุดต่างๆ สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1 วัน ค่าใช้จ่ายคนละ 70 บาท

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้ ซึ่งอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการลงพื้นที่ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องตรงตามความเป็นจริงและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจะทำการอภิปรายผล โดยนำเอาประเด็นต่างๆ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลมาอธิบายตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ บริบทด้านพื้นที่และชุมชนด้านวัฒนธรรมชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และด้านการบริหารจัดการของชุมชนนั้น ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์มีความพร้อมในการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากยังคงมีวิถีชีวิตของชุมชน ชนบทชนบทนิยมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น และยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอีกหลายจุดที่น่าสนใจ แต่ยังคงขาดในส่วนของการพัฒนาให้มีความน่าสนใจ ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ยังหลงเหลือความเก่าแก่ด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม กล่าวคือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ยังมีการเอาแรงลงแขกกันอยู่ และยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมของตนอย่าง

ต่อเนื่องภายใต้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน มีความเป็นเอกลักษณ์ของเรื่องราวประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชน แม้ชุมชนจะมีทรัพยากรธรรมชาติและประวัติศาสตร์ที่พร้อมให้บริการการท่องเที่ยวแต่ยังขาดการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบในด้านต่างๆ เช่น การประสานงานคนขับเรือ ผู้บรรยายเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดย ศิริ (2543) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมใช้ชีวิตแบบเก่าๆ ที่กำลังจะสูญหายไปในช่วงท้องถิ่นเพื่อให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและงานเทศกาลต่างๆ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นชาวสวน ชาวนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญทำให้นักท่องเที่ยวอยากเข้าไปชมศิลปวัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่นเพื่อศึกษาหาความรู้และพักผ่อนหย่อนใจ

2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการอยู่ ในรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวแบบ ไป-กลับ โดยมีเรือหางยาวให้บริการ ซึ่งสามารถนั่งได้ล้นละ 4-6 คน ทางศูนย์บริการท่าเรือวัดสุวรรณมีเสื้อชูชีพไว้ให้บริการ และคนขับเรือเป็นผู้บรรยายและนำชม ซึ่งทุกคนได้ผ่านการอบรมด้านความปลอดภัยมาเป็นอย่างดี แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่จัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวยังไม่หลากหลายและตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม กล่าวคือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรทำให้เป็นมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเลิศ (2548) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักทางวิชาการ ไม่ใช่เพียงการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีสภาพดีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย จึงต้องมีขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว คือ (1) จัดแบ่งเขตพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว (2) กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตของทรัพยากรการท่องเที่ยว (3) จัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเสริมในทรัพยากรท่องเที่ยว (4) ประเมินขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละเขตพื้นที่ของทรัพยากรการท่องเที่ยว (5) ให้การศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ทรัพยากรท่องเที่ยวและผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในทรัพยากรการท่องเที่ยว (6) จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้และ (7) การจัดทำงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เพียงพอ

3. เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทีมผู้วิจัยร่วมกับชุมชนนำประเด็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มาวิเคราะห์แล้วจึงนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการให้บริการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบ เพื่อนำเสนอให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบชนบทได้เลือกตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม ได้แก่ แบบไป-กลับ แบบพักค้างแรม และแบบปั่นจักรยาน ดังแสดงในผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ มีความพร้อมระดับหนึ่ง แต่ยังไม่พบความโดดเด่นเชิงวัฒนธรรมประเพณีที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวในทุกฤดูกาล

พบเฉพาะวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชุมชนแบบดั้งเดิม คือ ยังมีวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพที่สืบทอดกันมาแต่เดิม ซึ่งวิถีชีวิตแบบนี้สามารถนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับความเป็นชุมชนชนบทได้ ส่วนด้านการบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างขาดการแนะนำและชี้แจงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเบื้องต้น ด้านความปลอดภัย มีการอบรมเรื่องความปลอดภัยในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังไม่เป็นระบบ

2. รูปแบบการจัดให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ที่มีให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอยู่เดิม นักท่องเที่ยวยังชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตชุมชน แต่เสนอแนะเรื่องการจัดหารูปแบบการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและมีแบบแผนที่ชัดเจน

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ได้พัฒนาให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยว 3 รูปแบบ คือ (1) แบบไป - กลับ ชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรมทั้ง 7 จุด (2) แบบพักค้างแรม ชมจุดต่างๆ ตามโปรแกรม และพักค้างแรมที่โฮมสเตย์ริมคลองมหาสวัสดิ์ (3) แบบการท่องเที่ยวโดยการปั่นจักรยานชมจุดต่างๆ สองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และขอขอบคุณชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และผู้บังคับบัญชาตลอดจนเพื่อนร่วมงานทุกคนที่ได้อำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่และเครื่องมือสำหรับการดำเนินงานวิจัย จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. (2544). การจัดการการเกษตรทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธารทิพย์ ขาวผ่องอำไพ. (2522). การศึกษาผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีต่อสุขภาวะทางสังคมของคนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ปาจริย์ ผลประเสริฐ. (2549). ความพึงพอใจ ความเชื่อมั่นด้านการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและความสามารถที่พึงประสงค์ของตำรวจท่องเที่ยว. งานวิจัยโครงการการปฏิบัติงานกองบังคับการตำรวจป้องกันปราบปราม 2549 มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- วิสุทธิ์ ใบไม้. (2555). การศึกษาและการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. Rajabhat Journal of Sciences & Humanities., 13(1), 1-8.
- ศิริ ฮามสุโฬ. (2543). สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย.
- สุจารี จันทรสข. (2541). ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนที่เคยย้ายถิ่นและไม่เคยย้ายถิ่นในอำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.